

Η διδασκαλία του Ευαγγελίου ως μέσο προώθησης της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

/ [Πεμπτούσια](#)

Μια ακολουθία κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών αλλαγών, οι οποίες επιτελέστηκαν στο τέλος του 20^{ου} αιώνα ανέδειξαν το σημαίνων ζήτημα της διαφορετικότητας. Παράλληλα, έχοντας ως κύριο όχημα την παγκοσμιοποίηση αναδείχθηκε ο κοινωνικός, οικονομικός και πολιτιστικός πλουραλισμός, καθώς και η ποικιλομορφία ανθρώπων και λαών που διέπονται από διαφορετικά συστήματα αξιών και τρόπους ζωής. Η ανωτέρω περιγραφόμενη κατάσταση, μολονότι αναμφισβήτητα διέπεται από θετικά στοιχεία, έχει ως αποτέλεσμα τη σταδιακή αναβίωση εθνικιστικών ιδεών, την εμφάνιση της ξενοφοβίας, την αύξηση του ρατσισμού και την έξαρση των πάσης φύσεως φονταμενταλισμών. Απόρροια όλων αυτών είναι να καθίσταται αδήριτη ανάγκη μεταξύ άλλων η χάραξη εκπαιδευτικών πολιτικών, η λήψη μέτρων και η αξιοποίηση μεθόδων στη διδασκαλία και στη μαθησιακή διαδικασία, οι οποίες συμβάλλουν στην άμβλυνση ή εξάλειψή τους.

Στην αντιμετώπιση των παραπάνω αρνητικών φαινομένων και καταστάσεων μπορεί να συνεισφέρει σημαντικά η θρησκευτική εκπαίδευση και ειδικότερα στις χριστιανικές χώρες η διδασκαλία και η μελέτη συγκεκριμένων σημείων του Ευαγγελίου, καθώς η χριστιανική ηθική, όπως αυτή αποτυπώνεται και εκφράζεται στα κείμενα του Ευαγγελίου, δείχνει σεβασμό και υπερασπίζεται τις πάσης φύσεως διαφορετικότητες, ενώ συγχρόνως, εμποδίζει την ανάπτυξη εθνικιστικών, ρατσιστικών, ξενοφοβικών και απορριπτικών συμπεριφορών.

Ταυτόχρονα με τη θρησκευτική εκπαίδευση κρίσιμο ρόλο στην αντιμετώπιση νοσηρών φαινομένων όπως: η ξενοφοβία, ο ρατσισμός, η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η έλλειψη σεβασμού στην ετερότητα κ.ά δύναται να επιτελέσει η διαπολιτισμική εκπαίδευση κυρίως σε μια κοινωνία πολυπολιτισμική, όπως είναι τα τελευταία χρόνια η ελληνική, η οποία χαρακτηρίζεται από τη συνύπαρξη ατόμων και ομάδων που εμφανίζουν διαφορετικά εθνικά, θρησκευτικά, φυλετικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

Το παρόν άρθρο αποσκοπεί να αναδείξει πώς η διδασκαλία συγκεκριμένων σημείων του Ευαγγελίου μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο προώθησης της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Προς εκπλήρωση του σκοπού της εργασίας πραγματοποιείται ανάλυση συγκεκριμένων χωρίων του Ευαγγελίου.

Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση

Τις τελευταίες δύο τουλάχιστον δεκαετίες στο χώρο των επιστημών της Αγωγής γίνεται ιδιαίτερος λόγος για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, καθώς εξαιτίας του συνεχούς και διαρκώς αυξανόμενου μεταναστευτικού ρεύματος, κυρίως προς τις χώρες της Ευρώπης, έχουν συντελεσθεί σημαντικές μεταβολές στη σύνθεση και στα χαρακτηριστικά του μαθητικού πληθυσμού. Αυτές οι μεταβολές έχουν διαμορφώσει και διαμορφώνουν διαρκώς νέες, διαφορετικές και ιδιαίτερες συνθήκες και απαιτήσεις στη σχολική αίθουσα.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση έχει ως σκοπό της να προετοιμάσει ανεξάρτητους ανθρώπους για τη συμμετοχή τους σε μια δημοκρατική, πολυπολιτισμική κοινωνία που χαρακτηρίζεται από την πολιτιστική, εθνική, γλωσσική και θρησκευτική διαφορά και ανισότητα (Batelaan & Van Hoof, 1996).

Ως αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης λογίζονται: η εκπαίδευση για την ενσυναίσθηση, για την αλληλεγγύη, για το διαπολιτισμικό σεβασμό και εναντίον του εθνικιστικού τρόπου σκέψης (Essinger, 1988). Οι παραδοχές - βάσεις στις οποίες στηρίζεται η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι η αναγνώριση της ετερότητας, η κοινωνική συνοχή, η ισότητα και η δικαιοσύνη (Νικολάου, 2005). Αυτές κρίνονται ως απολύτως απαραίτητες για τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του κοινωνικού συνόλου, καθώς και για τη διατήρηση - επικράτηση υγιών σχέσεων ανάμεσα στα μέλη του.

Καταληκτικά δύναται να υποστηριχθεί ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση διέπεται από αρχές, ασχολείται και ερευνά συγκεκριμένες θεματικές και συνιστά αναγκαιότητα σε εκπαιδευτικό και κοινωνικό επίπεδο στη σύγχρονη εποχή και στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες.

της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας της σχολικής τάξης η διαπολιτισμική διδασκαλία (Salvadori, 1997). Μέσω του διαπολιτισμικού τρόπου διδασκαλίας καλλιεργείται η διαπολιτισμική συνείδηση και κατανόηση στους μαθητές και μακροπρόθεσμα στο σύνολο των πολιτών ενός κοινωνικού συνόλου. Αυτή συνιστά προαπαιτούμενο για την αρμονική συμβίωση πολιτιστικών και θρησκευτικών ομάδων, τις οποίες αυτό φιλοξενεί και εμφανίζουν αντίστοιχα διαφορές και ομοιότητες (Τολούδη & Μαλιγκούδη, 2008).

Οι απαιτήσεις για την υλοποίηση μιας διαπολιτισμικής διδασκαλίας είναι υψηλές και δομούνται στις διαφορές και ομοιότητες των πολιτισμών, καθώς και στην καταπολέμηση των προκαταλήψεων (Μπαλτατζής κ.ά, 2010α). Τα παραπάνω μπορούν να επιτευχθούν μέσα από την ανάλυση και εμβάθυνση σε γεγονότα που περιγράφονται στο Ευαγγέλιο όπως: η παραβολή του σπλαχνικού Σαμαρείτη, του πλούσιου και του φτωχού Λάζαρου, η θεραπεία της θυγατέρας της Χαναναίας και η συνομιλία του Ιησού με τη Σαμαρείτιδα. Σε αυτά αναδεικνύονται σημαντικά στοιχεία και αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης όπως: η ενσυναίσθηση, η αλληλεγγύη, η ισότητα και η εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης.

Η παραβολή του σπλαχνικού Σαμαρείτη αναλύεται στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο και συνιστά κορυφαίο εκκλησιαστικό κείμενο από το οποίο αναδεικνύονται αρχές και ζητήματα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα ο σπλαχνικός Σαμαρείτης, ο οποίος θεωρούνταν εχθρός των Ιουδαίων, έδειξε φιλευσπλαχνία στον πληγωμένο Ιουδαίο σε αντίθεση με τους υπόλοιπους διαβάτες που είχαν καθέναν από την πλευρά του την «υποχρέωση» να τον βοηθήσουν, αλλά δεν το έπραξαν. Ο πρώτος τόσο χρονικά, όσο και τυπικά που θα έπρεπε να βοηθήσει το μισοπεθαμένο συνάνθρωπο ήταν ο ιερέας και εν συνεχεία ο Λευίτης. Αμφότεροι, όμως, προσπέρασαν το συνάνθρωπό τους, ενώ ο Σαμαρείτης έσπευσε αμέσως να τον περιθάψει με τα μέσα που διέθετε (λάδι, κρασί), τα οποία ήταν απολύτως απαραίτητα για τους ταξιδιώτες εκείνης της εποχής. Εν συνεχεία φρόντισε με τον καλύτερο τρόπο για τη βελτίωση της υγείας του πληρώνοντας το κόστος της διαμονής και της περίθαλψής του, ενώ παράλληλα, επέδειξε συνεχές ενδιαφέρον και ανησυχία για την πορεία της υγείας του. Αυτή η συμπεριφορά του Σαμαρείτη φανερώνει έμπρακτα την ενσυναίσθησή του, καθώς θέτει τον εαυτό του στη θέση του ανήμπορου και ταλαιπωρημένου συνανθρώπου του και πράττει ότι είναι δυνατόν από μέρους του για να τον βοηθήσει χωρίς να λαμβάνει υπόψη του οποιαδήποτε διάκριση φίλου, εχθρού ή αλλοεθνούς (Παπαντωνίου, 2015).

Η συμπεριφορά του φανερώνει αναμφίβολα αλληλεγγύη στο συνάνθρωπο στη δύσκολη στιγμή που βιώνει. Μια αλληλεγγύη που εκφράζεται έμπρακτα με πράξεις που έχουν οικονομικό κόστος, για το οποίο δεν περιμένει ανταπόδοση, και όχι με

ευχολόγια. Οι πράξεις του Σαμαρείτη φανερώνουν την πλήρη απουσία εθνικιστικής σκέψης και ρατσιστικής συμπεριφοράς, καθώς σπεύδει να βοηθήσει το συνάνθρωπο του μη λαμβάνοντας υπόψη την καταγωγή του, αλλά σεβόμενος το ανθρώπινο δικαίωμα του στη ζωή.

Η έννοια του πλησίον που αναδεικνύεται ως σημαίνουσα στην παραβολή του σπλαχνικού Σαμαρείτη ταυτίζεται με τον οποιονδήποτε «άλλο» ανεξάρτητα από τη φυλή, τη θρησκεία, το χρώμα και την κοινωνική τάξη που προέρχεται (Παλούκας, 2006). Άλλωστε στην ορθόδοξη θεολογία δεν υφίστανται περιθώρια για δυσμενείς διακρίσεις σύμφωνα με το φύλο, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την οικονομική κατάσταση και τη θρησκευτική πίστη (Μπαλτατζής κ.ά, 2010β), ενώ οι διακρίσεις, οι οποίες στηρίζονται σε ρατσιστικές θεωρίες, συνιστούν κατά κύριο λόγο πρόβλημα πνευματικό και ηθικό (Μπαλτατζής κ.ά, 2010α). Συνεπώς, αποτελεί κοινά αποδεκτή παραδοχή ότι ο χριστιανισμός συνιστά έναν ασυμβίβαστο εχθρό των ρατσιστών (Παλούκας, 1994) και κατ' επέκταση των αντίστοιχων θεωριών.

Μέσω της παραβολής του σπλαχνικού Σαμαρείτη πραγματοποιείται μια ξεκάθαρη ομολογία ότι πλησίον μου δεν είναι μόνο ο ομοεθνής και ο ομόπιστος, αλλά κάθε άνθρωπος που έχει ανάγκη και οφείλει κάθε άνθρωπος να σκύψει στην πληγή – στο πρόβλημα του και να τον βοηθήσει, πράττοντας κατά αυτό τον τρόπο σύμφωνα με τη χριστιανική φιλοσοφία που προτάσσει το κάνε ότι θέλεις να κάνουν οι άλλοι σε σένα (Χριστόδουλος Κουτλουμουσιανός, 2014).

Για να αντιληφθούμε την αξία της πράξης του Σαμαρείτη ας σκεφτούμε πώς θα αντιδρούσε στην αντίστοιχη κατάσταση στη σημερινή εποχή ένας Παλαιστίνιος έχοντας απέναντί του έναν Ισραηλινό ή ένας Σέρβος βρισκόμενος έναντι ενός Κροάτη ή ενός Αλβανού ή ακόμα και ένας Έλληνας ευρισκόμενος έναντι ενός Τούρκου. Ο σπλαχνικός Σαμαρείτης επέδειξε διαπολιτισμικό σεβασμό στον τραυματία συνάνθρωπό του και αναγνωρίζοντας την ετερότητά του, έσπευσε να λειτουργήσει με γνώμονα τα ανθρωπιστικά ιδεώδη που προτάσσουν την ισότητα και αυξάνουν την κοινωνική συνοχή.

Η παραβολή του πλούσιου και του φτωχού Λάζαρου περιγράφεται στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο και δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για την επεξεργασία ζητημάτων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, ο βίος του πλούσιου φανερώνει την πλήρη απουσία ενσυναίσθησης για τον τρόπο ζωής και την κατάσταση της υγείας του φτωχού Λάζαρου, καθώς και έλλειψη αλληλεγγύης έναντι του σκληρά δοκιμαζόμενου συνανθρώπου του.

Επίσης, με τη συμπεριφορά του ο πλούσιος δείχνει ότι δεν αναγνωρίζει την ετερότητα του φτωχού Λάζαρου και δεν πράττει με γνώμονα την κοινωνική συνοχή, αλλά με βάση την ακόρεστη επιθυμία του για υλικές απολαύσεις. Άλλωστε η βασική αμαρτία του πλούσιου είναι η ασπλαχνία που επέδειξε έναντι του φτωχού Λάζαρου (Παπαντωνίου, 2015). Η ιδιοτέλεια συνιστά δυστυχώς τη βάση του πολιτισμού μας και υποκρύπτει νοοτροπίες που εκφράζονται με εκφράσεις όπως: «κοιτάζω τη δουλίτσα μου, το σπιτάκι μου και τα λεφτουδάκια μου» (Χρυσόστομος Κουτλουμουσιανός, 2014). Για τη σωτηρία του ανθρώπου δεν είναι αρκετό να μην πειράζει τον άλλον, αλλά οφείλει να ενσκήπτει στο πρόβλημά του και να του προσφέρει όποιο είδος βοήθειας μπορεί οικονομική, ψυχολογική κ.ά (Χριστόδουλος Κουτλουμουσιανός, 2014).

Σε κάθε περίπτωση η βασιλεία του Θεού, όμως, αποδίδει δικαιοσύνη και αντιμετωπίζει όλους τους ανθρώπους ως ίσους, γεγονός που οδηγείσαι το φτωχό Λάζαρο στον παράδεισο και τον άφρονα πλούσιο με τη συμπεριφορά του στην κόλαση.

Η θεραπεία της θυγατέρας της Χανααναίας περιγράφεται τόσο στο κατά Ματθαίο, όσο και στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο και αποτελεί κείμενο που διαχέει διαπολιτισμικά μηνύματα. Αρχικά, ο Ιησούς με τη συμπεριφορά του έναντι στη Χανααναία και κατ' επέκταση στην άρρωστη κόρη της φαίνεται να δείχνει έλλειψη ενσυναίσθησης και απουσία αλληλεγγύης για την κατάστασή της, καθώς και να λειτουργεί με εθνικιστικό τρόπο σκέψης από τον οποίο απουσιάζουν η κοινωνική συνοχή και η ισότητα. Μολαταύτα με αυτή τη συμπεριφορά του επιτυγχάνει να ενισχύσει την πίστη και την προσπάθεια της Χανααναίας για θεραπεία της κόρης της και τελικά πράττει εντελώς αντίθετα από ότι φανέρωναν οι αρχικές του προθέσεις. Συγκεκριμένα, δείχνει την ενσυναίσθηση και την αλληλεγγύη του στη Χανααναία και στην κόρη της, θεραπεύοντάς την. Η θεραπεία της αποδεικνύει την έλλειψη εθνικιστικού τρόπου σκέψης και το αίσθημα ισότητας έναντι μιας «ξένης» γυναίκας με την οποία όχι μόνο συνομιλεί, αλλά ικανοποιεί και το αίτημά της για θεραπεία της κόρης της.

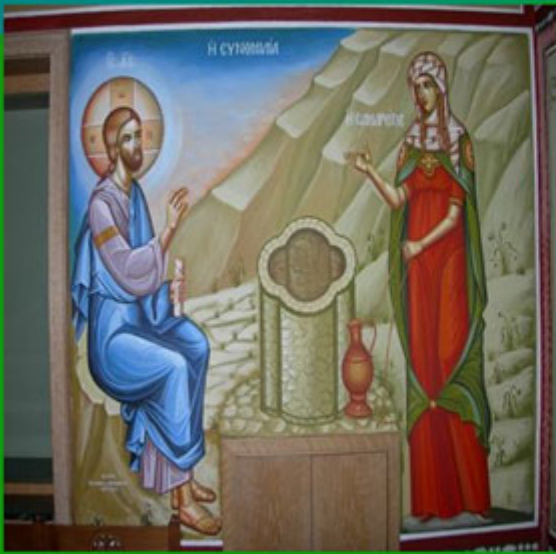
Ο διάλογος του Ιησού με τη Σαμαρείτιδα συνιστά κομβικό κείμενο του Ευαγγελίου, το οποίο μπορεί να περάσει διαπολιτισμικά μηνύματα και περιγράφεται στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο. Η θέση των γυναικών εκείνη την εποχή ήταν ιδιαίτερα υποβαθμισμένη και οι άνδρες δεν τους απεύθυναν το λόγο σε δημόσιους χώρους. Η Σαμαρείτιδα εκτός από ότι ήταν γυναίκα, επιπλέον είχε καταγωγή από μια φυλή που οι Ιουδαίοι μισούσαν. Παράλληλα, οι παραδόσεις των ραββίνων απαγόρευαν να μιλούν δημόσια με γυναίκες. Επομένως, υπήρχαν όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις, προκειμένου ο Ιησούς να μην της απευθύνει το λόγο. Παρόλα αυτά ο Ιησούς της ζητά να του δώσει να πει λίγο νερό. Με τη συμπεριφορά του αυτή φανερώνει άμεσα την έλλειψη εθνικιστικού τρόπου σκέψης, καθώς και την ισότητα με την οποία αντιμετώπισε τη γυναίκα που είχε απέναντί του. Σε κάθε περίπτωση ο Ιησούς έδειξε έμπρακτα το σεβασμό του στο γυναικείο φύλο, καθώς έκανε διάλογο με την αμαρτωλή Σαμαρείτιδα, πράξη πρωτοπόρα και «επαναστατική» για εκείνη την εποχή (Παλούκας, 1994). Αυτή με τη σειρά της συμπεριφέρεται με ενσυναίσθηση και αλληλεγγύη έναντι της ανάγκης του συνανθρώπου της για λίγο νερό, μη φανερώνοντας με τη συμπεριφορά της οποιαδήποτε εθνικιστική σκέψη.

Η υπέρβαση, όμως, επιτελείται από τον Ιησού ο οποίος κάνει κοινωνό της βασιλείας του Θεού τη Σαμαρείτιδα, ενώ ταυτόχρονα, της φανερώνει αρνητικά στοιχεία του βίου της, σεβόμενος την ετερότητά της και ως προς αυτόν τον τομέα, όχι για να την επιπλήξει, αλλά για να τη βοηθήσει να μετανοήσει και να αποκτήσει πίστη, ώστε να ακολουθήσει το δρόμο που υποδεικνύει ο Θεός.

Συνοψίζοντας συμπεραίνει κανείς ότι στο κείμενο του Ευαγγελίου υφίστανται ορισμένα σημεία που δύνανται να συμβάλουν στη διάχυση αρχών και αξιών της

διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, οι οποίες συνεισφέρουν τα μέγιστα στην ατομική και κοινωνική ισορροπία και ειρήνη. Αυτά τα σημεία είναι απαραίτητο να αναδεικνύονται μέσω της διδασκαλίας του μαθήματος των θρησκευτικών, καθώς θα προκύψουν πολλαπλά οφέλη σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.

β) Ο πλουραλισμός στο Ευαγγέλιο

Ο διάλογος του Ιησού με τη Σαμαρείτισσα. Ο Χριστός θέλει τη σωτηρία όλων των ανθρώπων.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Η μελέτη όσων αναλύθηκαν παραπάνω οδηγεί στην εξαγωγή ορισμένων χρήσιμων συμπερασμάτων. Ως κορυφαίο συμπέρασμα μπορεί να υποστηριχθεί ότι κείμενα του Ευαγγελίου, όπως: η παραβολή του σπλαχνικού Σαμαρείτη, του πλούσιου και του φτωχού Λάζαρου, η θεραπεία της θυγατέρας της Χαναanaίας και η συνομιλία του Ιησού με τη Σαμαρείτιδα, προσφέρονται για τη διάχυση και ανάλυση αρχών, ζητημάτων και αξιών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Επιπροσθέτως, τα παραπάνω αναλυθέντα κείμενα του Ευαγγελίου δύνανται να συνεισφέρουν τα μέγιστα στη βελτίωση των ανθρωπίνων σχέσεων και στην άμβλυνση των νοσηρών φαινομένων του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του εθνικιστικού τρόπου σκέψης.

Σε κάθε περίπτωση, με δεδομένο ότι κείμενα του Ευαγγελίου διδάσκονται στην εκπαίδευση στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες και ειδικότερα στην Ελλάδα, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το μάθημα των θρησκευτικών είναι δυνατό να αποτελέσει τον πυλώνα μετάδοσης των βασικών αρχών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στους μαθητές.

Προτείνεται, λοιπόν, στους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν το αντίστοιχο γνωστικό αντικείμενο, δασκάλους και θεολόγους, να αναδεικνύουν τα αντίστοιχα διαπολιτισμικά ζητήματα, όπου αυτά υφίστανται στη διδακτέα ύλη. Βασική προϋπόθεση για να συμβεί αυτό αποτελεί η σε εύλογο χρονικό διάστημα ενημέρωση, επιμόρφωση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών στα αντίστοιχα ζητήματα με ημερίδες, σεμινάρια και υποστηρικτικό υλικό.

Σε κάθε περίπτωση μακροπρόθεσμα κρίνεται αναγκαίος ο επανασχεδιασμός του αναλυτικού προγράμματος του μαθήματος των θρησκευτικών, ώστε να εισέλθουν στοχευμένα στοιχεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης που θα ωφελήσουν τόσο το μαθητή, όσο και το κοινωνικό σύνολο (Καδιγιαννόπουλος κ.ά, 2013). Αυτά τα στοιχεία πρέπει να συνοδεύονται από τα κατάλληλα μεθοδολογικά εργαλεία προσέγγισης από τους εκπαιδευτικούς.

Καταληκτικά δύναται να υποστηριχθεί ότι η θρησκευτική και η διαπολιτισμική εκπαίδευση μπορούν να συνδυαστούν άριστα στην προσπάθεια για την εξάλειψη ή την άμβλυνση νοσηρών κοινωνικών φαινομένων. Για να συμβεί αυτό απαιτείται σοβαρή και μεθοδική προσπάθεια, μέσω του μαθήματος των θρησκευτικών, στη διδασκαλία κειμένων του Ευαγγελίου στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Βιβλιογραφία

Batelaan, P. & Van Hoof, C. (1996), Cooperative learning in intercultural education. *European Journal of Intercultural Studies*, 7 (3), pp 5-16.

Essinger, H. (1988), *Interkultureller Erziehung als antirassistische Erziehung*. In: Pommerin G (ed), *Und im Ausland sind die Deutsche auch Fremde*, Frankfurt, pp 58-72.

Salvadori, R. (1997), The difficulties of interculturalism. *European Journal of Intercultural Studies*, 8 (2), pp 185-191.

Καδιγιαννόπουλος, Γ., Καρβούνη, Ε. & Πουλιανίδης, Κ. (2013), Οι δυνατότητες

προώθησης της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης μέσω των σχολικών εγχειριδίων των Θρησκευτικών του γυμνασίου. Στο: Π. Γεωργογιάννης (επιμ.) (2013), *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης - Διαπολιτισμικότητα και τα Ελληνικά ως Ξένη Γλώσσα*, τόμ. Ι, Πρακτικά 16^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου ΚΕΔΕΚ (Πάτρα 28-30 Ιουνίου 2013). Πάτρα, σ.σ. 291-300.

Μπαλτατζής, Δ., Τσουκαναρίδης, Δ. & Μπαλτατζή, Ε. (2010α), Η συμβολή της χριστιανικής αγωγής στην εξάλειψη του ρατσισμού. Στο: Π. Γεωργογιάννης & Β. Μπάρος (επιμ.) (2010), *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση - Μετανάστευση - Διαχείριση Συγκρούσεων και Παιδαγωγική της Δημοκρατίας*, τομ. ΙΙ, Πρακτικά 13^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου ΚΕΔΕΚ (Αλεξανδρούπολη 7-10 Μαΐου 2010). Αλεξανδρούπολη, σ.σ. 613-623.

Μπαλτατζής, Δ., Τσουκαναρίδης, Δ. & Μπαλτατζή, Ε. (2010β). Η εκπαίδευση με σεβασμό στη θρησκευτική ετερότητα. Στο: Π. Γεωργογιάννης & Β. Μπάρος (επιμ.) (2010), *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση - Μετανάστευση - Διαχείριση Συγκρούσεων και Παιδαγωγική της Δημοκρατίας*, τομ. ΙΙ, Πρακτικά 13^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου ΚΕΔΕΚ (Αλεξανδρούπολη 7-10 Μαΐου 2010). Αλεξανδρούπολη, σ.σ. 587-599.

Νικολάου, Γ. (2005), *Διαπολιτισμική Διδακτική. Το νέο περιβάλλον. Βασικές αρχές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ξωχέλλης, Π. (1994), Η εκπαίδευση στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα. Στο: Δ. Παπαδοπούλου (επιμ.), *Σύγχρονα παγκόσμια προβλήματα και η ευθύνη του επιστήμονα*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σ.σ. 209-222.

Παλούκας, Π. (1994), *Ανθρώπινα Δικαιώματα*. Αθήνα: Έκδοση Φιλικής Συντροφιάς Σύρου.

Παλούκας, Π. (2006), *Ο εκπαιδευτικός ενώπιον του σύγχρονου πολυπολιτισμικού σχολείου*. Αθήνα: Εκδόσεις Παύλος.

Παπαντωνίου, Γ. (2015), *Θέματα Δογματικής*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Τολούδη, Φ. & Μαλιγκούδη, Χ. (2008), Προαγωγή της διαπολιτισμικότητας κατά τη διδακτική πράξη: Πρακτικές εφαρμογές. Στο: Παναγιώτης Ξωχέλλης (επιστ. εποπτ.), *Μεθοδολογικός Οδηγός για τη χρήση σχολικών βιβλίων του Γυμνασίου. Η διαπολιτισμική διάσταση στη διδασκαλία*. Θεσσαλονίκη: Λιθογραφία, σ.σ. 61-73.

Χριστόδουλος Κουτλουμουσιανός. (2014). *Με τι καρδιά και τι πνοή. Σκέψεις για την κρίση των καιρών μας*, Άγιο Όρος: Ιερά Μονή Κουτλουμουσίου.

Χρυσόστομος Κουτλουμουσιανός. (2014). *Το λάθος, η κρίση και η αλλαγή*. Στο:

Χριστόδουλος Κουτλουμουσιανός (επιμ.) (2014), *Με τι καρδιά και τι πνοή. Σκέψεις για την κρίση των καιρών μας*, Άγιο Όρος: Ιερά Μονή Κουτλουμουσίου, σ.σ. 39-46.

Το παρόν άρθρο αποτελεί μια εμπλουτισμένη μορφή της εργασίας με τίτλο: «*Η διδασκαλία της Καινής Διαθήκης ως μέσο προώθησης της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*», η οποία παρουσιάστηκε στο συνέδριο που διοργάνωσε η *International Association of Intercultural Education* και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων στα Ιωάννινα 29 Ιουνίου - 3 Ιουλίου 2015 με θέμα: «*Cultural Diversity, Equity and Inclusion*».